

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ & ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: “Εκπαιδευτικά προγράμματα σε αρχαιολογικούς
χώρους και μουσεία της Καβάλας”

Έρευνα: Αλιατάκη Ηλέκτρα

Αριθμός Μητρώου: Β2011024

Επόπτης καθηγητής: κ. Σταύρος Βλίζος

Κέρκυρα

2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
<i>Πρόλογος.....</i>	3
<i>Τί είναι μουσείο; Ορισμοί.....</i>	5
<i>Μουσειοπαιδαγωγική: εφαρμογή στο σύγχρονο σχολείο.....</i>	7
<i>Ανάπτυξη της μουσειοπαιδαγωγικής στην Ελλάδα.....</i>	8
<i>Στόχοι της Μουσειακής Αγωγής απέναντι στα παιδιά.....</i>	9
<i>Υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων.....</i>	10
<i>Σχεδιασμός εκπαιδευτικών επισκέψεων σε μουσεία.....</i>	11
<i>Ιστορική αναδρομή για την πόλη της Καβάλας.....</i>	13
<i>Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Η ζωή μιας πόλης: Φίλιπποι».....</i>	14
<i>Βιβλιογραφία πάνω στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.....</i>	17
<i>Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Μουσείο- εισιτήριο για ένα διαχρονικό ταξίδι» του Αρχαιολογικού.....</i>	18
<i>Πρόγραμμα Ναυτικού Μουσείου «Ψάχνω, βλέπω, μετρώ, το νόμισμα να βρω».....</i>	29
<i>Μουσείο Καπνού Καβάλας: η ιστορία του.....</i>	34
<i>Πρόγραμμα Μουσείου Καπνού «Στο μουσείο τριγυρνώ, τη λέξη αναζητώ...».....</i>	34
<i>Μουσείο Προσφυγικού Ελληνισμού.....</i>	38
<i>Πρόγραμμα Μουσείου «Μήνας, έτος: ιστορικός σταθμός».....</i>	39
<i>Επίλογος.....</i>	42
<i>Βιβλιογραφία.....</i>	43

Πρόλογος

Η εργασία μας είναι πολύ γενική. Ασχολείται με πολλές πτυχές της μουσειακής δράσης καθώς επίσης με ορισμένα πρακτικά προβλήματα τα οποία και πρέπει να λύσει το μουσείο- μερικά από αυτά είναι η ταυτότητα του, ο σύγχρονος ρόλος του, η παιδαγωγική διάσταση του και άλλα πολλά. Στο κύριο μέρος της εργασίας δόθηκε περισσότερη έμφαση στην παιδαγωγική λειτουργία του μουσείου, στη σχέση μεταξύ σχολείου και μουσείου, στον ορισμό της μουσειακής αγωγής (μουσειοπαιδαγωγικής) όπως επίσης και στον διδακτικό στόχο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που διεξάγονται σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, τα οποία προγράμματα απευθύνονται σε μικρούς και μεγάλους.

Τι είναι μουσείο; Οι ορισμοί

Το μουσείο είναι ένας χώρος του οποίου ο ρόλος βρίσκεται σε μεγάλο βαθμό υπό συζήτηση. Ξεκίνησε ως μια μετέπειτα εξέλιξη των ιδιωτικών συλλογών των ευγενών, οι οποίοι συγκέντρωναν έργα τέχνης, πολύτιμα αντικείμενα, αρχαία ευρήματα, κειμήλια ή αξιομνημόνευτα αντικείμενα για λόγους κύρους από τον 15^ο με 16^ο αιώνα.

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει το ICOM (International Council of Museums) το μουσείο είναι *“ένα ίδρυμα μόνιμο, χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα, στην υπηρεσία της κοινωνίας - της ανάπτυξης και της εξέλιξης της – ανοικτό στο κοινό και το οποίο συλλέγει, διατηρεί, μελετάει, συντηρεί, γνωστοποιεί και κυρίως εκθέτει τεκμήρια του ανθρώπινου πολιτισμού και περιβάλλοντος, υλικά κατάλοιπα και μαρτυρίες της ιστορίας του ανθρώπινου αλλά και του φυσικού κόσμου` έχοντας ως σκοπό την μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία”*.

Ο ορισμός αυτός είναι ο πλέον έγκυρος επειδή, όπως είναι αυτονόητο, πρόκειται για το διεθνές μουσειολογικό συμβούλιο. Ωστόσο υπάρχουν και άλλοι ορισμοί από εξίσου έγκριτες μουσειολογικές ενώσεις όπως η AAM (American Association of Museums) και η MA (Museum Association of Great Britain). Πιο πλήρης όμως σαν ορισμός θεωρείται αυτός του ICOM επειδή αναφέρεται τόσο στις λειτουργίες του μουσείου που ο θεατής, ο επισκέπτης δεν αντιλαμβάνονται άμεσα, όπως η καταγραφή, η απόκτηση, η συντήρηση, η μελέτη, η τεκμηρίωση, όσο και στην επικοινωνιακή και εκπαιδευτική λειτουργία του οργανισμού.

Η ΑΑΜ (American Association of Museums) ορίζει ως μουσείο “ένα οργανωμένο, δημόσιο ή ιδιωτικό ίδρυμα, μη κερδοσκοπικό, με εκπαιδευτικό και κυρίως αισθητικό χαρακτήρα, ανοιχτό στο κοινό και επισκέψιμο σε μόνιμη βάση, ίδρυμα που έχει στην ιδιοκτησία του αντικείμενα ή ζωντανούς οργανισμούς τα οποία εκθέτει μόνιμα, που έχει εξειδικευμένο προσωπικό εργαζόμενο για την απόκτηση των αντικειμένων”. Και από την άλλη το ΜΑ (Museum Association of Great Britain) διατυπώνει ως μουσείο “το ίδρυμα που συλλέγει, καταγράφει, εκθέτει, αποθηκεύει και συντηρεί έργα τέχνης, προϊόντα της επιστήμης και του πολιτισμού ώστε να είναι διαθέσιμα στο ευρύ κοινό και τους ερευνητές”.

Οι ορισμοί αυτοί του μουσείου έχουν οδηγήσει στην ανάδειξη μιας νέας επιστήμης, της μουσειολογίας ή αυτής των μουσειακών σπουδών. Είναι η επιστήμη του μουσείου. Πραγματεύεται τη μελέτη της ιστορίας του, τον ρόλο του στη κοινωνία, τις τεχνικές συντήρησης των αντικειμένων, την οργάνωση λειτουργίας του καθώς και την εκπόνηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων- το θέμα με το οποίο θα ασχοληθούμε και θα αναλύσουμε στην εργασία αυτή.

Το μουσείο, όπως φάνηκε ήδη από τους ορισμούς που παραθέσαμε, αλλά και από την ιστορική του διαδρομή ως ίδρυμα και ως θεσμός, πέρασε από διάφορες φάσεις και λειτουργίες. Ορισμένες θα μπορούσαμε να τις χαρακτηρίσουμε παραδοσιακές, όπως για παράδειγμα την φύλαξη, την διατήρηση, την συντήρηση των αντικειμένων, ενώ άλλες είναι πιο σύγχρονες, περισσότερο μοντέρνες και τα τελευταία χρόνια τους δίνεται περισσότερη βαρύτητα ` όπως η επικοινωνιακή και η παιδαγωγική/εκπαιδευτική λειτουργία του.

Η μουσειοπαιδαγωγική είναι ένα ιδιαίτερος κλάδος τόσο των μουσειακών σπουδών όσο και των παιδαγωγικών σπουδών, που απαιτεί τη συνεργασία της μουσειολογίας και της παιδαγωγικής. Από την πλευρά της μουσειολογίας θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι αναπτύχθηκε για να προσελκύσει κοινό στο μουσείο, να εξασφαλίσει επισκέπτες στο ίδρυμα ενώ από την πλευρά της παιδαγωγικής στόχος της είναι η χρησιμοποίηση του μουσείου ως εργαλείου μάθησης διαφορετικού χαρακτήρα από την γνώση που παρέχεται στο σχολείο.

Τη σήμερον ημέρα, το σύγχρονο σχολείο δεν πρέπει να περιορίζει τη μορφωτική του δράση μόνο μέσα στις σχολικές αίθουσες και ούτε να αναμένει από το δάσκαλο και μόνο να είναι το μοναδικό πρόσωπο που προσφέρει γνώση ή βοηθάει τους μαθητές να την αποκτήσουν. Σήμερα η κατάκτηση της γνώσης, η καλλιέργεια της ψυχής αποτελούν διαδικασία που απαιτεί τη δυναμική εμπλοκή του μαθητή, απαιτεί το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία και τη συχνή έξοδο του μαθητή από τις αίθουσες διδασκαλίας.

Όμως, γιατί επιλέγουμε ένα μουσείο, ένα μνημείο ή έναν αρχαιολογικό χώρο ως περιβάλλον εκπαίδευσης των παιδιών; Γιατί περιλαμβάνουν συσσωρευμένη πολιτιστική κληρονομιά, αποτελούν χειροπιαστή απόδειξη του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος, παρέχουν αυθεντική γνώση από πρώτο χέρι, ενεργοποιούν όλες τις αισθήσεις και τέλος αποτελούν άριστα παιδαγωγικά εργαλεία. Η γνώση που παρέχει το μουσείο στηρίζεται σε τρισδιάστατα αντικείμενα με τα οποία ένας μαθητής έρχεται σε άμεση οπτική επαφή. Αυτή η γνώση από «πρώτο χέρι» και όχι από βιβλία έχει καταλυτικό ρόλο για το παιδί αφού μία εικόνα αξίζει όσο χίλιες λέξεις. Επομένως, η διδασκαλία γίνεται πιο αποτελεσματική αφού χρησιμοποιεί την εμπειρία.

Ως επιστημονικός κλάδος η μουσειοπαιδαγωγική αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 1960, στον ελληνικό χώρο εισήχθη τη δεκαετία του 1970 από τους υπεύθυνους του μουσείου Μπενάκη πιο οργανωμένα και με κρατική μέριμνα εμφανίζεται όμως μετά τα μέσα του 1980. Στο χώρο των μουσειακών σπουδών έχει γίνει μεγάλη συζήτηση για την σχέση του μουσείου με το σχολείο, αν πρέπει το μουσείο να λειτουργεί σαν προέκταση του σχολείου, τα εκπαιδευτικά του προγράμματα να βασίζονται στο σχολικό πρόγραμμα ή αν το μουσείο αποτελεί από μόνο του έναν ανεξάρτητο χώρο μάθησης.

Στις δραστηριότητες του μουσείου ως εκπαιδευτικό ίδρυμα εντάχθηκαν δράσεις όπως οι ξεναγήσεις, η διδασκαλία στο μουσείο, η εκπόνηση ενημερωτικών φυλλαδίων, η έκδοση διδακτικού υλικού, προσφορά μαθημάτων/σεμιναρίων για πρακτικές δημιουργικές δραστηριότητες (ζωγραφική, φωτογραφία), σχεδιασμός και πραγματοποίηση διδακτικών εκθέσεων και άλλες πολλές.

“ Τα μουσεία δεν έχουν κατανοήσει ακόμα όλες τις δυνατότητες που έχουν σαν εκπαιδευτικά ιδρύματα. Για να μπορέσουν να ανταποκριθούν πλήρως στον εκπαιδευτικό τους ρόλο πρέπει να οργανώσουν μια εκπαιδευτική πολιτική”

-The Handbook for Museums, Gary Edson & David Dean,
London, 1994

Σύμφωνα πάντα με την Μουσειοπαιδαγωγική Επιστήμη, ο γενικός σκοπός και στόχος της Μουσειακής Αγωγής είναι να φέρει το παιδί στο μουσείο, να του προσφέρει ένα άμεσο τρόπο γνωριμίας/εξοικείωσης του με την τοπική αλλά και την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά όπως επίσης να κάνει το παιδί να κατανοήσει την περιβαλλοντική διάσταση των χώρων ταυτόχρονα με την ιστορική και πολιτιστική πλευρά τους αντλώντας γνώσεις μέσα από μία ποικιλία ερεθισμάτων. Ειδικότερα, η Μουσειακή Αγωγή επιδιώκει να ανοίξει την σκέψη του παιδιού προς τον εξωτερικό κόσμο, να ευαισθητοποιήσει το παιδί στη μορφωτική αξία των έργων του παρελθόντος και του παρόντος, να βοηθήσει το παιδί να συνειδητοποιήσει την ιστορική αλήθεια και πραγματικότητα και τέλος να δώσει στο παιδί τέτοια εφόδια ώστε να γίνει ένας δια βίου ερευνητής της τέχνης και του πολιτισμού.

Τα παιδιά συμμετέχοντας σε προγράμματα Μουσειακής Αγωγής μαθαίνουν να εξερευνούν, να παρατηρούν, να βλέπουν, να ανακαλύπτουν/μαθαίνουν την ιστορική αλήθεια, να «διαβάζουν» τα μη ορατά τεκμήρια, να αισθάνονται διάφορα συναισθήματα αλλά και να ψυχαγωγούνται/διασκεδάζουν. Μάλιστα λέγεται πως όταν το παιδί μάθει το δρόμο του μουσείου και γνωρίσει την χαρά, την ψυχική και πνευματική καλλιέργεια που του προσφέρει η επαφή του με αυτό, θα μπορεί να επανέρχεται σε αυτό το χώρο για όλη του τη ζωή.

Για να υλοποιηθεί και να πραγματοποιηθεί ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε μουσείο ή αρχαιολογικό χώρο πρέπει πρώτα να σχεδιαστεί ένα φύλλο εργασίας για την σωστή οργάνωση του έτσι ώστε οι μαθητές να είναι ένα βήμα πιο κοντά στο μουσείο. Για την υλοποίηση του προγράμματος πρέπει βέβαια να υπάρχει αμοιβαία προσπάθεια και ουσιαστική συνεργασία μεταξύ μουσειοπαιδαγωγών και εκπαιδευτικών σχολείων. Όταν υπάρχουν αυτά, τότε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να βελτιωθεί στα ακόλουθα σημεία:

- 1) *Προσαρμογή του προγράμματος στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ομάδας.* Οι άνθρωποι που σχεδιάζουν και ερμηνεύουν τα προγράμματα στο μουσείο δεν γνωρίζουν συνήθως τις ιδιαιτερότητες της ομάδας που συμμετέχει σε αυτά, όπως για παράδειγμα το γνωστικό επίπεδο των μαθητών, τις προηγούμενες εμπειρίες τους από επισκέψεις κ.τ.λ.
- 2) *Σύνδεση της επίσκεψης με το αναλυτικό πρόγραμμα της τάξης και τη σχολική ζωή των μαθητών.* Ο συσχετισμός ενός εκπαιδευτικού προγράμματος με τα ενδιαφέροντα των μαθητών αποτελεί και είναι πολύ σημαντική παράμετρος για την επιτυχία του.

3) *Δυνατότητα ουσιαστικής αξιολόγησης του προγράμματος.* Μέσα από δραστηριότητες στο σχολείο, που έπονται της επίσκεψης, μπορούμε να διαπιστώσουμε αν και σε ποιο βαθμό επιτεύχθηκαν οι στόχοι του προγράμματος.

Στη συνέχεια ακολουθεί ο σχεδιασμός της εκπαιδευτικής επίσκεψης στο μουσείο. Τα βήματα είναι τα εξής:

1) *Ορίζουμε ποιο θα είναι το θέμα της επίσκεψης.* Επιλέγουμε το μουσείο και τη συλλογή που θα επισκεφθούμε ` δεν επιδιώκουμε να δούμε το σύνολο των εκθεμάτων ενός μουσείου, παρά μόνο εκείνα που θα εξυπηρετήσουν καλύτερα τους στόχους μας.

2) *Θέτουμε τον στόχο.* Πρέπει να υπάρχει ένας σαφής γνωστικός στόχος στο πρόγραμμα. Οι στόχοι που θέτουμε είναι συνάρτηση της ηλικίας των μαθητών, της ζωής και των ενδιαφερόντων τους καθώς και των γνώσεων και προηγούμενων εμπειριών τους.

3) *Επιλέγουμε τη μέθοδο με την οποία θα διεξαχθεί το πρόγραμμα.* Κατά την ξενάγηση των μαθητών στο μουσείο συνήθως χρησιμοποιούμε την μέθοδο των ερωταποκρίσεων για να δομήσουμε ένα νόημα γύρω από τη συλλογή. Οι ερωτήσεις που τίθενται θα πρέπει να ενθαρρύνουν τους μαθητές να παρατηρήσουν τα εκθέματα και να ανακαλύπτουν μόνοι τους πληροφορίες που μπορούν να μας προσφέρουν.

4) *Μεριμνούμε για τα πρακτικά ζητήματα.* Είναι πολύ πιθανό ένα άρτιο θεωρητικά πρόγραμμα να αποτύχει κατά την εφαρμογή του, εξαιτίας πρακτικών προβλημάτων που μπορεί να ανακύψουν κατά την επίσκεψη (για παράδειγμα στενότητα χώρου μπροστά

στις προθήκες και τους διαδρόμους, πολυκοσμία με αποτέλεσμα να ακούγεται με δυσκολία ο ερμηνευτής/ξεναγός-μουσειοπαιδαγωγός κ.ά.). Γι' αυτό οφείλει ο εκπαιδευτικός να έχει επισκεφθεί πρόσφατα το μουσείο και να γνωρίζει καλά τους χώρους του, προς αποφυγή των προβλημάτων.

Μια εκπαιδευτική επίσκεψη σε μουσείο, είτε ως ξενάγηση είτε ως εκπαιδευτικό πρόγραμμα, είναι εποικοδομητική όταν περιλαμβάνει προετοιμασία στην τάξη, επίσκεψη στο μουσείο και τέλος, δραστηριότητες μετά την επίσκεψη. Στο στάδιο της προετοιμασίας μεταξύ μαθητών και δάσκαλου συζητείται το πού θα πάνε, τι θα δούνε, για ποιο λόγο γίνεται αυτή η επίσκεψη, ποιο ξεχωριστό έκθεμα τους περιμένει στο μουσείο (για ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος) και άλλα.

Κατά την επίσκεψη, φροντίζεται όλοι οι μαθητές να βλέπουν και να ακούνε όσο το δυνατόν καλύτερα. Ορθό είναι να αποφευχθούν επιπλήξεις και απαγορεύσεις με σκοπό το ενδιαφέρον των παιδιών να επικεντρωθεί ολοκληρωτικά στα εκθέματα και την ξενάγηση. Και τέλος, οι δραστηριότητες που επιλέγουμε να κάνουμε στην τάξη αποσκοπούν στο να εμπεδώσουν τις πληροφορίες που άντλησαν από την επίσκεψη στο μουσείο, να διευρύνουν τις γνώσεις τους γύρω από θέματα που θίχτηκαν με αφορμή τα αντικείμενα και να αναπτύξουν δεξιότητες.

Όπως σημειώθηκε παραπάνω, για την σωστή οργάνωση αλλά και υλοποίηση ενός προγράμματος, πρέπει να σχεδιαστεί ένα φύλλο εργασίας· το φύλλο αυτό χρησιμοποιείται ευρέως κατά την επίσκεψη σχολικών ομάδων σε ένα μουσείο· είτε συμπληρώνοντας το κατά τη διάρκεια της ξενάγησης είτε ως μέρος ενός εκπαιδευτικού προγράμματος.

Στην Ελλάδα, τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα ξεκίνησαν τη δεκαετία του 1979 από το Μουσείο Μπενάκη. Καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των προγραμμάτων αυτών έπαιξε το Ελληνικό Παιδικό Μουσείο που από το 1987 έδωσε μεγάλη έμφαση στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης στα μουσεία σε όλη την Ελλάδα και την Κύπρο. Εμείς εδώ θα αναφερθούμε συγκεκριμένα στην πόλη της Καβάλας και στα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν διεξαχθεί ανά καιρούς στα μουσεία και μνημεία/αρχαιολογικούς χώρους της πόλης.

Η πόλη της Καβάλας έχει μεγάλη ιστορία από την αρχαιότητα ακόμα και αυτό αποδεικνύεται και από μερικά ονόματα τα οποία αποτελέσανε «σταθμό» στον τομέα της ιστορίας της πόλης αυτής. Μερικά από αυτά είναι του Απόστολου Παύλου, ο οποίος το 49 μ.Χ. 'πατάει' τα πρώτα ευρωπαϊκά χώματα και δεν είναι άλλα από αυτά της Νεάπολης (σημερινής Καβάλας). Διέσχισε την αρχαία Εγνατία Οδό φτάνοντας μέχρι τους Φιλίππους όπου ίδρυσε την πρώτη εκκλησία της Ευρώπης. Και ένα άλλο εξίσου σημαντικό όνομα στην ιστορία της Καβάλας είναι αυτό του Φίλιππου του Β' ο οποίος διαβλέποντας τόσο την οικονομική όσο και την στρατηγική σημασία της πόλης των Κρηνίδων (σημερινή πόλη των Φιλίππων), την καταλαμβάνει, την οχυρώνει και τη μετονομάζει σε Φιλίππους.

Για να διατηρείται 'ζωντανή' η ιστορία της πόλης, για να μαθαίνουν οι καινούργιοι και να θυμούνται οι παλιοί, όλα τα τεκμήρια και μνημεία της ιστορίας της Καβάλας βρίσκονται σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους που υφίστανται. Μερικά από αυτά είναι: το Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλας, το Αρχαιολογικό Μουσείο Θάσου, το Ναυτικό

Μουσείο Καβάλας, το Μουσείο Καπνού, το Δημοτικό Λαογραφικό Μουσείο, το Δημοτικό Μουσείο Καβάλας, το Αρχαιολογικό Μουσείο Φιλίππων καθώς επίσης και ο ιστορικός Αρχαιολογικός Χώρος Φιλίππων.

Στόχος όλων αυτών των ιδρυμάτων είναι να παρουσιάζουν στο ευρύ κοινό την πολιτιστική κληρονομιά της Καβάλας ανά τους αιώνες αλλά και να θυμίζουν στους ντόπιους από πού κατάγονται και ποια είναι η ιστορία αυτού του τόπου. Το κοινό στο οποίο απευθύνονται είναι οι τουρίστες, group, ντόπιοι και γενικώς άτομα όλων των ηλικιών. Τα τελευταία όμως χρόνια επιδιώκουν να προσελκύσουν περισσότερο ένα κοινό μικρότερης ηλικίας, αυτό των παιδιών και των μαθητών · προφανώς για εκπαιδευτικούς λόγους αλλά και για ενίσχυση των γνώσεων τους πάνω στην ιστορικότητα της πόλης τους. Όμως, για να προσελκύσουν και να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των σχολικών ομάδων, πρέπει να σχεδιάζουν και να υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα και ξεναγήσεις ανάλογα με τον μέσο όρο ηλικίας μιας ομάδας, με το μάθημα στο οποίο απευθύνεται το πρόγραμμα και το θέμα που έχει.

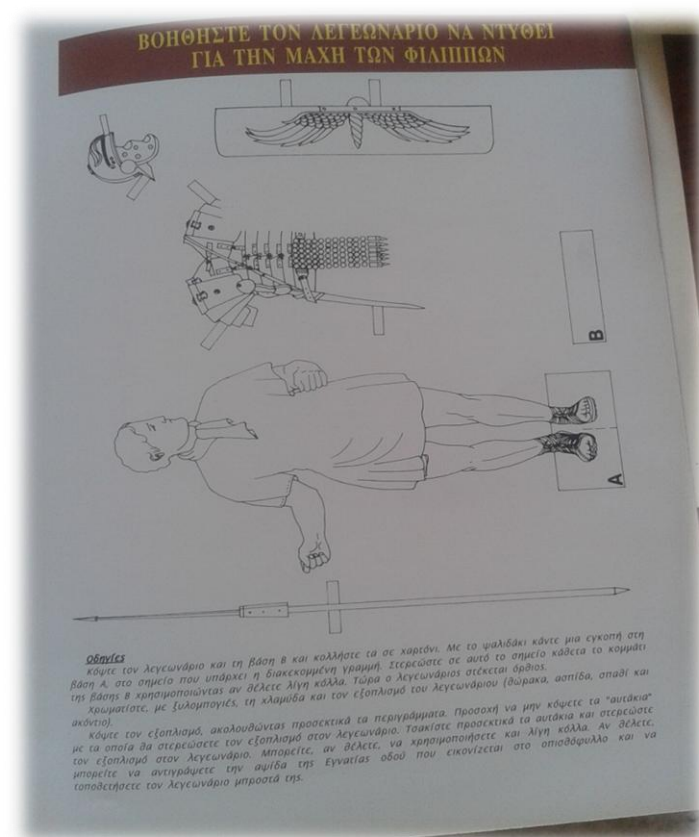
Ας ξεκινήσουμε με μερικά εκπαιδευτικά προγράμματα που σχεδιάστηκαν από το Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλα για το ίδιο αλλά και για το μουσείο της Θάσου και των Φιλίππων. Ένα από τα προγράμματα που πραγματοποιήθηκαν στο μουσείο με την χορήγηση του «Προγράμματος Μελίνα-Εκπαίδευση και Πολιτισμός» ήταν το “Η ζωή μιας πόλης: Φίλιπποι”. Την γενική επιμέλεια, τον σχεδιασμό και τα κείμενα τα ανέλαβε η κυρία Παρασκευή Γιούννη [αρχαιολόγος του ΥΠ.ΠΟ] και την έκδοση του το ΥΠ.Π.Ε.Θ. καθώς και το ΥΠ.ΠΟ. (πρόγραμμα Μελίνα). Το παραπάνω πρόγραμμα διεξάχθηκε στον αρχαιολογικό χώρο των Φιλίππων και απευθύνεται σε μαθητές σχολείου· με βάση αυτό, εκδόθηκαν δύο τεύχη-βιβλία. Ένα για τον εκπαιδευτικό και ένα για τον μαθητή.

Το βιβλίο προς τον εκπαιδευτικό παρέχεται για την καλύτερη ενημέρωση του σχετικά με το πρόγραμμα μέσα στο βιβλίο αποτυπώνεται μια ιστορική επισκόπηση του χώρου των Φιλίππων, γίνεται μια αναφορά στην μάχη των Φιλίππων (42 π.Χ.) και στη ρωμαϊκή αποικία. Επίσης σημειώνεται η ιστορία της Αρχαίας Αγοράς καθώς και διάφορων άλλων κτηρίων και τμημάτων της – όπως της Βιβλιοθήκης και της Εμπορικής Αγοράς. Όπως για παράδειγμα το τι γινόταν στην Αγορά εκείνα τα χρόνια, ποια ήταν η κίνηση και η λειτουργία της Αγοράς κ.ά. Στη συνέχεια γίνεται μια αναφορά στην ιστορία του Αρχαίου Θεάτρου Φιλίππων (ποιος το έχτισε, τι διοργανώσεις γίνονταν), στα μεγάλα ιστορικά γεγονότα που αποτελούν στίγμα για τους Φιλίππους (η προσέλευση του Απόστολου Παύλου και η μάχη που διεξήχθη στους λόφους των Φιλίππων), στην εκκλησία της Λυδίας και σε άλλα πολλά.

Στο βιβλίο που απευθύνεται στον μαθητή, με απώτερο σκοπό να κεντρίσουν από την πρώτη στιγμή το ενδιαφέρον των παιδιών, διαδραματίζεται μια ιστορία με θέμα δύο παιδιά, δύο αδέρφια της Αρχαίας Ελλάδας που επισκέπτονται για πρώτη φορά με τους γονείς τους την αγορά και την πόλη των Φιλίππων. Μέσω αυτής της ιστορίας τα παιδιά κάνουν μια ‘φανταστική’ και εικονική ξενάγηση στην Εγνατία Οδό, στην Αρχαία Αγορά και την πόλη, χάρη στις φωτογραφίες και τις απεικονίσεις που υπάρχουν στο έντυπο παρουσιάζονται σκηνές από την

καθημερινή ζωή των αρχαίων, σκηνές από την αγορά καθώς επίσης και παιχνίδια που είχανε στη ρωμαϊκή περίοδο τα παιδιά.

Όπως είναι σαφές, για το πρόγραμμα αυτό πρέπει να γίνει μια τυπική, σχετική προετοιμασία τόσο του εκπαιδευτικού όσο και των μαθητών μέσω δημιουργικών δραστηριοτήτων στην τάξη πριν από την επίσκεψη στον χώρο. Θα σχολιάσουν τα έντυπα που τους έχουν δοθεί, θα πληροφορηθούν κάποια βασικά πράγματα γύρω από την ιστορία των Φιλίππων μέσω παρουσιάσεων, βιβλίων ή παραμυθιών κ.ά. Στη συνέχεια τα παιδιά θα χωριστούν σε ομάδες και θα ετοιμάσουν τους ρόλους που θα υποδυθούν κατά την επίσκεψή τους· το θέατρο είναι

μία από τις ιδέες του προγράμματος, αποτελεί το παιχνίδι μέσω του οποίου τα παιδιά θα αφομοιώσουν καλύτερα αυτά που μάθανε.

Αφού τους δώσουν οι μουσειοπαιδαγωγοί τα κατάλληλα σύνεργα, όπως πηλό και πλαστελίνη, τα παιδιά μπορούν να κατασκευάσουν τα ίδια παιχνίδια που αγόρασαν τα δύο αδέρφια της ιστορίας. Μπορούν επίσης να προσπαθήσουν να σχεδιάσουν μια μακέτα των Φιλίππων ή κάποια τμήματα – κάθε ομάδα αναλαμβάνει τη κατασκευή του δικού της τμήματος/κτηρίου και στη συνέχεια ενώνουν τις δημιουργίες τους.

Μία ακόμη δημιουργική δραστηριότητα για τα παιδιά θα μπορούσε να είναι η τριόδα, ένα παιχνίδι πολύ γνωστό τα αρχαία χρόνια (συναντάται χαραγμένο σε δάπεδα αρχαίων κτηρίων), το οποίο και μπορούν να διδαχθούν πριν την επίσκεψή τους στον αρχαιολογικό χώρο/μουσείο καθώς και άλλα παραδοσιακά παιχνίδια. Στη συνέχεια ακολουθεί η επίσκεψη στον εκθεσιακό χώρο και τέλος μετά την περιήγηση τους τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να συζητήσουν με το δάσκαλο τους για τις εντυπώσεις που τους προκάλεσε όλο το πρόγραμμα. Μάλιστα, οι εντυπώσεις αυτές θα μπορούσαν να αποτυπωθούν, να εκφραστούν σε κείμενα, εκθέσεις, ζωγραφιές και να αποτελέσουν ένα λεύκωμα ή φύλλο μαθητικής εφημερίδας του σχολείου.

Εδώ πρέπει να υπογραμμίσουμε την βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για το συγκεκριμένο πρόγραμμα:

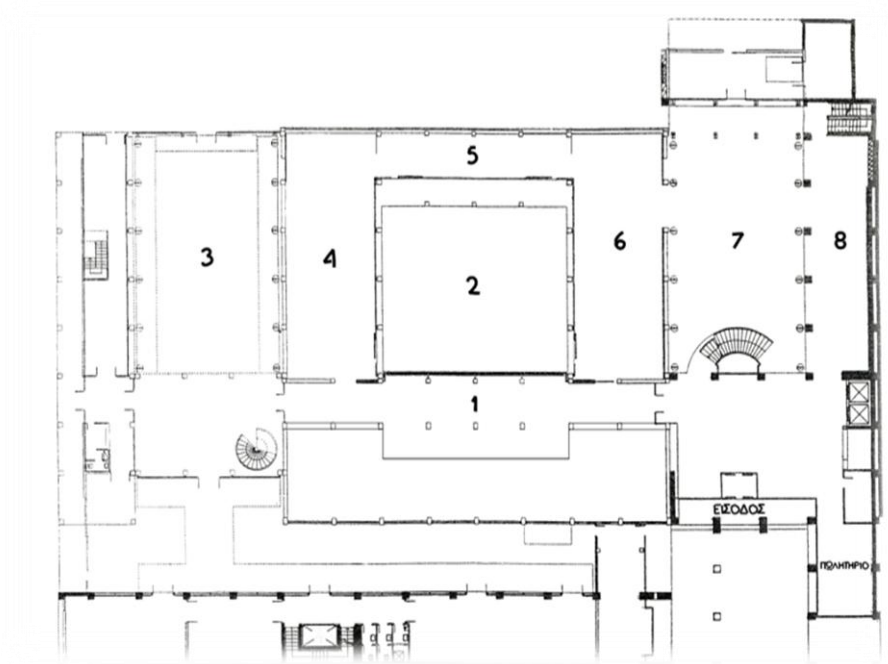
- i. J.P.V.D. Baldson – *Ρωμαίες γυναίκες, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικ. Τραπέζης, 1984*
- ii. J. Forman – *Οι Ρωμαίοι (από την σειρά «Οι αρχαίοι λαοί») εκδόσεις Ευκλείδης, 1978*
- iii. S. James – *Αρχαία Ρώμη (από την σειρά «Αυτόπτης Μάρτυρας»), 1990*
- iv. “*Η ζωή στις αρχαίες πόλεις*”, Α.Π.Θ. – Ε.Ε, 1995

- v. *“Ιστορία του ελληνικού έθνους” – Ελληνισμός και Ρώμη, τόμος ΣΤ΄, Εκδοτική Αθηνών*
- vi. *J. Korkorino – Η καθημερινή ζωή στη Ρώμη στο απόγειο της αυτοκρατορίας, εκδόσεις Παπαδήμα, 1990*
- vii. *Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη & Χ. Μπακιρτζής – Φίλιπποι-οδηγός αρχαιολογικού χώρου Φιλίππων, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, 1997*
- viii. *Δ. Λαζαρίδης – Φίλιπποι-Ρωμαϊκή αποικία, Αρχαίες Ελληνικές Πόλεις 20, 1973*
- ix. *“Οι περιπέτειες του Αστερίξ: «Ο Αστερίξ λεγεωνάριος» και «Ο Αστερίξ μονομάχος», εκδόσεις Μαμούθ comix,*
- x. *M. Rostovtzeff – Ρωμαϊκή ιστορία, εκδόσεις Παπαζήση, 1984*
- xi. *Δ. Σαμσάρης – Ιστορική γεωγραφία της Ανατολικής Μακεδονίας κατά την αρχαιότητα, εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών 49, 1976*

Ένα άλλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που πραγματοποιήθηκε στο χώρο του Αρχαιολογικού Μουσείου Καβάλας είναι το *“Μουσείο: εισιτήριο για ένα διαχρονικό ταξίδι”* το οποίο πρόγραμμα μάλιστα ανήκει στα ζωντανά εκπαιδευτικά προγράμματα [<http://vivedugames.blogspot.gr/>]. Δημιουργός αυτού του παιχνιδιού ήταν ο Ηρακλής Λαμπαδαρίου, απόφοιτος Κλασικής Φιλολογίας στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης στην Κομοτηνή. Ο σχεδιασμός του δέχτηκε θερμή ανταπόκριση από το προσωπικό του Αρχαιολογικού Μουσείου και όσον αφορά την επιμέλεια των στοιχείων του παιχνιδιού και τις ιστορικές πληροφορίες η αρχαιολόγος Στέλλα Ποιμενίδου ήταν αυτή που τα ανέλαβε καθώς και τις οδηγίες του παιχνιδιού οι οποίες διατυπώθηκαν χάρη στην άμεση ανταπόκριση της αρχαιολόγου Δήμητρας Μαλαμίδου. Το παιχνίδι έχει συνολική διάρκεια 50-55 λεπτά και απευθύνεται σε παιδιά/μαθητές ηλικίας 10-15 ετών. Με τις κατάλληλες προσαρμογές μπορεί να απευθυνθεί και σε μικρότερες ή μεγαλύτερες ηλικίες.

Κάθε μουσείο φιλοξενεί στις προθήκες του πλήθος αρχαιολογικών ευρημάτων, ένα σπουδαίο «υλικό» για να γνωρίσουν τα παιδιά/οι μαθητές διάφορες πτυχές της καθημερινότητας όσων έζησαν πριν από εμάς. Η αξία αυτού του «υλικού» είναι μοναδική, σχεδόν μαγευτική, επειδή φανερώνει την ανθρώπινη δράση. Αυτό ακριβώς συμβαίνει και στο Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλας αξιοποιώντας όλους αυτούς τους θησαυρούς. Στα πλαίσια του προγράμματος δίνεται ένα έντυπο στο οποίο αναφέρεται ότι κάθε μουσείο φιλοξενεί πλήθος αρχαιολογικών ευρημάτων, ένα σπουδαίο «υλικό» για να γνωρίσουν τα παιδιά και οι μαθητές διάφορες πτυχές της καθημερινότητας όσων έζησαν πριν από εμάς. Είναι αυτονόητο ότι η αξία αυτού του «υλικού» είναι μοναδική, σχεδόν μαγευτική ακριβώς επειδή φανερώνει την ανθρώπινη δράση.

Ένας Εξερευνητής, όπως για παράδειγμα ένας μαθητής, αναζητά την «καρδιά» του Αρχαιολογικού Μουσείου Καβάλας. Με την πρώτη ματιά μπερδεύεται γιατί τα αντικείμενα είναι πολλά από διάφορα μέρη και εποχές. Σκοπός του είναι να ανακαλύψει ως καλός εξερευνητής, την «καρδιά» του Μουσείου που αποτελείται από 8 στοιχεία-γράμματα. Θα τα αναζητήσει σε όλες τις αίθουσές του. Τα περισσότερα θα προκύψουν με απλές αριθμητικές πράξεις. Επειδή η σειρά με την οποία θα τα βρει είναι τυχαία, θα πρέπει να τα συνδυάσει κατάλληλα ώστε να σχηματίσει τη λέξη-κλειδί. Θα πρέπει να ακολουθήσει τις οδηγίες και να χρησιμοποιήσει την κάτοψη του Μουσείου για να περιηγηθεί στις αίθουσές του.

ΑΙΘΟΥΣΑ 1 - Αναζήτηση του 1ου στοιχείου

Στην είσοδο του Αρχαιολογικού Μουσείου της Καβάλας υποδέχονται τους μαθητές ενός σχολείου δύο κιονωτοί κρατήρες.

Η αναζήτηση ξεκινάει από την Προϊστορική εποχή, την πρώτη αίθουσα που συναντάνε οι μαθητές στα αριστερά τους. Εκεί, ανάμεσα σε διάφορα εκθέματα (αγγεία, σφονδύλια, κοσμήματα, πελέκεις), μια συλλογή από ανθρωπόμορφα ειδώλια περιμένει να τους αποκαλύψει το 1^ο στοιχείο: *από πόσα ανθρωπόμορφα ειδώλια αποτελείται η*

συλλογή; Σε ποιο γράμμα αντιστοιχεί ο αριθμός που βρήκες; Εδώ τα παιδιά μόλις βρούνε την απάντηση, μπορούν να την σημειώσουν για να μην την ξεχάσουνε.

ΑΙΘΟΥΣΑ 2 (ΑΙΘΡΙΟ Α) - Αναζήτηση του 2ου στοιχείου

Έπειτα συνεχίζουνε με το επόμενο στοιχείο. Απέναντι από τα ανθρωπόμορφα ειδώλια είναι το Αίθριο Α όπου εκεί φιλοξενούνται κυρίως επιτύμβιες στήλες και μιλιάρια.

Τα μιλιάρια τους φανερώνουν το δεύτερο στοιχείο: *ποιος γνωστός δρόμος της εποχής μας που διασχίζει τη Μακεδονία και τη Θράκη, έχει πάρει το όνομά του από την οδό στην οποία βρέθηκαν τα μιλιάρια που αντικρίζετε; Το 1^ο γράμμα του δρόμου αυτού, τους δίνει ένα ακόμη στοιχείο που χρειάζονται για να βρουν τη λέξη-κλειδί.*

ΑΙΘΟΥΣΑ 4 (ΑΜΦΙΠΟΛΗ) - Αναζήτηση του 3ου και 4ου στοιχείου

Για το επόμενο στοιχείο θα πρέπει να επιστρέψουν στην αίθουσα της προϊστορικής συλλογής και να κατευθυνθούν στην αίθουσα της Αμφίπολης.

Εδώ δίνεται στη σχολική ομάδα η δυνατότητα μέσα από ευρήματα που βρέθηκαν κυρίως στο νεκροταφείο της Αμφίπολης, να γνωρίσουν τη ζωή σε μια διαφορετική πόλη από αυτή που βρίσκεται το Μουσείο. Ανάμεσα στα κτερίσματα

και τα αγγεία που φιλοξενούνται στην αίθουσα αυτή, πρέπει να αναζητήσουν τις επιτύμβιες στήλες και το αναθηματικό νεκρόδειπνο. *Πόσες μορφές συνολικά απεικονίζονται σε αυτά; Από τον αριθμό που βρήκατε, αφαιρέστε τη μορφή ή τις μορφές που είναι γυμνές. Σε ποιο γράμμα αντιστοιχεί ο αριθμός που βρέθηκε;* Σημειώνουν το γράμμα και συνεχίζουν για το επόμενο στοιχείο που κρύβει η αίθουσα αυτή.

Τώρα, στόχος τους είναι να βρουν τις προτομές γυναικών στις οποίες διατηρούνται τα χρώματα.

Πόσες μετρήσατε; Τώρα προσθέστε στον αριθμό αυτό το ένα και μοναδικό εύρημα της αίθουσας που έχει έντονο γαλάζιο χρώμα στο

μεγαλύτερο μέρος της επιφάνειάς του. Το άθροισμα των δύο αριθμών θα σας οδηγήσει στο σωστό γράμμα!

Διασχίζοντας την αίθουσα 5, και βλέποντας μία επιτύμβια στήλη, ένα ακέφαλο άγαλμα γυναικείας μορφής και ένα επίσης ακέφαλο άγαλμα του μυθικού ήρωα Ηρακλή, αποχαιρετάνε την Αμφίπολη.

Σε αυτό το σημείο αρχίζει η νέα έκθεση του Μουσείου που αφορά την ιστορία της Καβάλας και της περιοχής της.

ΑΙΘΟΥΣΑ 6 - Αναζήτηση του 5ου στοιχείου

Φτάνουνε λοιπόν στην αίθουσα 6, όπου εκεί τους υποδέχονται μια μαρμάρινη ανθεμωτή επιτύμβια στήλη στα αριστερά και 3 πιθαμφορείς διακοσμημένοι με θέματα από τη μυθολογία στα δεξιά τους.

Η αίθουσα είναι γεμάτη με αγγεία διαφόρων ειδών (αποθηκευτικά, μείξης οίνου με νερό, αντλήσεως και σερβιρίσματος του οίνου, μεταφοράς νερού, πόσης).

Το στοιχείο που αναζητούμε βρίσκεται στην εντοιχισμένη προθήκη όπου τα περισσότερα αγγεία που φιλοξενούνται είναι διακοσμημένα με ανθρώπινες και μυθικές μορφές. Πόσες είναι αυτές; Καταγράφουν το γράμμα στο οποίο αντιστοιχεί ο αριθμός που βρήκανε.

ΑΙΘΟΥΣΑ 7 - Αναζήτηση του 6ου στοιχείου

Η αίθουσα 7 λούζεται από τις ακτίδες του ήλιου χάρη στην ιδιαίτερα προσεγμένη κατασκευή της οροφής της. Αυτό το εκτυφλωτικό φως σε συνδυασμό με την αναπαράσταση των δυο ιωνικών κίωνων (τα κιονόκρανα είναι από τον αρχαίο ναό ενώ οι κίονες και οι βάσεις τους είναι σύγχρονες, κατασκευασμένες στην εποχή μας) και το σύνολο των αρχιτεκτονικών μελών (κιονόκρανα, κυμάτια), δίνουν την αίσθηση ότι βρίσκεσαι μέσα στο Ιερό της Παρθένου, έτοιμος να παρακολουθήσεις κάποια θρησκευτική τελετή. Μάλιστα, μπορεί κανείς να παρατηρήσει από πολύ κοντά τον μαρμάρινο αναθηματικό ναΐσκο που βρέθηκε μέσα στο Ιερό.

Σε αυτό το χώρο, αναζητάνε τα δύο τιμητικά ψηφίσματα (αντίγραφα των αυθεντικών που φιλοξενούνται στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας), που θα οδηγήσουν στο 6^ο στοιχείο: *με τη βοήθεια της αναπαράστασης και του κειμένου που φέρουν αυτά, μπορείτε να βρείτε από ποιο γράμμα αρχίζει το όνομα των συμμάχων της Νεάπολης;*

ΑΙΘΟΥΣΑ 8 - Αναζήτηση του 7ου και 8ου στοιχείου

Το πρώτο έκθεμα που αντικρίζεις καθώς μπαίνεις στην αίθουσα αυτή είναι ένα μαρμάρινο μνημειακό επιτύμβιο ανάγλυφο του 4^{ου} π.Χ. αιώνα όπου απεικονίζεται μια σκηνή αποχαιρετισμού με όρθια μια γυναικεία μορφή και καθισμένο έναν άνδρα σε θρόνο, κάτω από τον οποίο παρουσιάζεται κουλουριασμένος ένας μικρός δούλος.

Το 7^ο στοιχείο περιμένει ήδη στην πρώτη προθήκη αριστερά τους.

Κατά τη β' περίοδο νομισματοκοπίας της Νεάπολης, στην πίσω όψη των νομισμάτων, απεικονίζεται μια γυναικεία προτομή η οποία πιθανώς να ταυτίζεται με τη θεά Παρθένο που λατρευόταν στην περιοχή. *Σ' αυτή την όψη λοιπόν, τα νομίσματα έφεραν μια επιγραφή με το όνομα της πόλης ή των κατοίκων. Το 3^ο γράμμα της επιγραφής τους δίνει το στοιχείο που ψάχνουμε.*

Αν θέλουμε μπορούμε και να συγκρίνουμε τα νομίσματα της προθήκης που ανακάλυψαν το έβδομο στοιχείο με αυτή που φιλοξενεί νομίσματα του Φιλίππου του Β' και του γιου του, Μεγάλου Αλεξάνδρου και να παρατηρήσουνε τυχόν διαφορές.

Λίγο παρακάτω οι μικροί εξερευνητές έχουν την ευκαιρία να δούνε και μία μεγάλη ποσότητα νομισμάτων που επειδή βρέθηκαν όλα μαζί, τα ονομάζουμε «θησαυρό».

Για να βρουν το όγδοο και τελευταίο στοιχείο, πρέπει να προχωρήσουν στους παλαιοχριστιανικούς και βυζαντινούς χρόνους, όταν η Καβάλα ονομαζόταν Χριστούπολη. Θα καταλάβουν ότι βρίσκονται στο σωστό τμήμα της αίθουσας γιατί θα δουν τμήματα αρχιτεκτονικών μελών που θα τους θυμίζουν τις σημερινές εκκλησίες, όπως για παράδειγμα τη βάση ενός άμβωνα.

Ανάμεσα στα εκθέματα αυτά, πρέπει να ανακαλύψουν την επιγραφή επισκευής των τειχών της Χριστουπόλεως το 926 μ.Χ. Το 4^ο γράμμα της 6^{ης} σειράς από τα δεξιά, δίνει το τελευταίο από τα 8 στοιχεία που ψάχνουνε.

Τέλος, φτάνει η στιγμή που μπορούν πλέον να συνθέσουν με τα στοιχεία που βρήκανε τη λέξη-κλειδί, την «καρδιά» του Αρχαιολογικού Μουσείου Καβάλας!

Αυτά είναι μόνο μερικά από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια στο Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλας, τα οποία διεξάγονται ταυτόχρονα στα αρχαιολογικά μουσεία των Φιλίππων και της Θάσου.

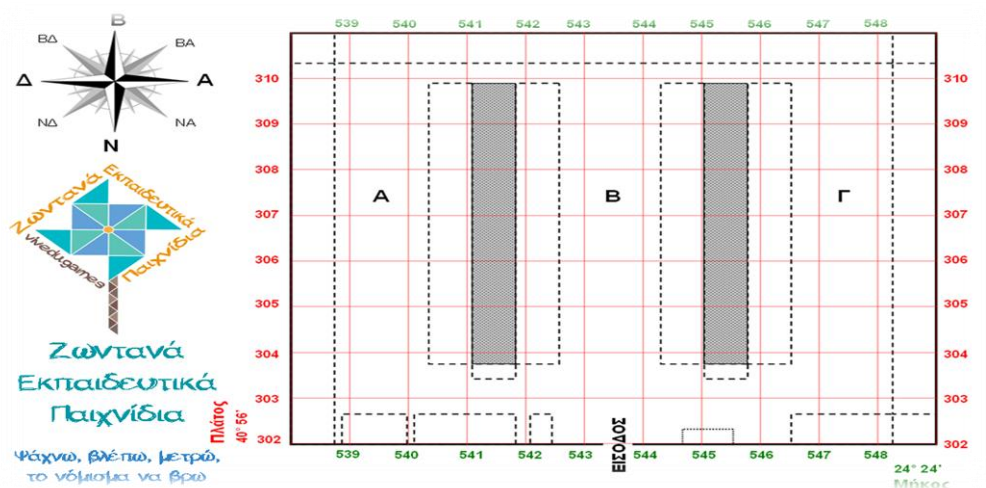
Ένα άλλο μουσείο της Καβάλας, παρότι καινούργιο, έχει «μπει» δυναμικά στον τομέα της μουσειοπαιδαγωγικής και την εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων και διοργανώνει συχνά ξεναγήσεις για μικρούς και μεγάλους. Και δεν είναι άλλο από το Ναυτικό Μουσείο της Καβάλας. Σκοπός των προγραμμάτων αυτών είναι το κοινό να πληροφορηθεί τη ναυτική ιστορία της Καβάλας στο πέρασμα των χρόνων.

Ένα από τα καλύτερα παιχνίδια που σχεδιάστηκε αποκλειστικά για το Ναυτικό Μουσείο και αγαπήθηκε πολύ από μαθητές και εκπαιδευτικούς ήταν “Το χρυσό νόμισμα του πειρατή” ή αλλιώς “Ψάχνω, βλέπω, μετρώ, το νόμισμα να βρω”. Τα εκθέματα του Ναυτικού Μουσείου εκτός από την αφήγηση της ιστορίας, δίνουν αφορμή για μια συζήτηση που αφορά το απαιτητικό επάγγελμα του ναυτικού, τη καθημερινότητα σε ένα πλοίο και άλλα.

Το συγκεκριμένο παιχνίδι λοιπόν διαρκεί 30 λεπτά και απευθύνεται σε παιδιά και μαθητές ηλικίας 10-14 ετών. Βέβαια, με τις κατάλληλες προσαρμογές μπορεί να απευθυνθεί σε μικρότερες και μεγαλύτερες ηλικίες. Και το παιχνίδι ξεκινάει κάπως έτσι:

Όταν ακόμα η Καβάλα ονομαζόταν Νεάπολις, ένας πειρατής έκρυψε κοντά στον ταρσανά (ναυπηγείο) που βρίσκεται πίσω από τις Καμάρες, έναν θησαυρό από 80 χρυσά νομίσματα. Ένα από αυτά βρίσκεται σε κάποιο σημείο του Μουσείου. Αν θέλουν οι μαθητές να το εντοπίσουν, θα πρέπει να ακολουθήσουν τις οδηγίες και να βρουν μέσα από 6 εκθέματα, τους αριθμούς που λείπουν από τις συντεταγμένες (δείχνουν την ακριβή θέση του νομίσματος μέσα στο Μουσείο και αποτελούνται από το πλάτος και το μήκος).

Οι μικροί ερευνητές πηγαίνουν δυτικά από την είσοδο του Μουσείου για να συναντήσουν διάφορα έγγραφα που αφορούν το λιμάνι της Καβάλας καθώς και ορισμένα βιβλία για την εκπαίδευση των Πλοιάρχων. Ένα από τα βιβλία αυτά αναφέρεται στη μελέτη που έγινε για το λιμάνι της Καβάλας. *Ποιον μήνα υπογράφηκε η μελέτη που συντάχθηκε από τη «Λιμενική Επιτροπή Καβάλας»; Ποιος είναι ο αριθμός στον οποίο αντιστοιχεί ο μήνας αυτός;*

Στο βορειότερο σημείο της αίθουσας Α και αφού έχουν δει αριστερά και δεξιά τους διάφορα ναυτικά όργανα (πυξίδες, Radar, χρονόμετρα, ρολόγια, βαρόμετρα, γεωμετρικά τρίγωνα, ακόμη και μπρούτζινα κιάλια όμοια με αυτά που βρέθηκαν στο ναυάγιο του Τιτανικού), περνάνε στην αίθουσα Β.

Στα δεξιά τους θα ψάξουν για τον πίνακα που απεικονίζει το Πολεμικό Μιαούλης. *Πόσες θάρκες έχει το πολεμικό αυτό πλοίο στο κατάστρωμά του;*

Στη συνέχεια κατευθύνονται νότια προς την είσοδο για να παρατηρήσουν ένα πρωτόγονο κωπήλατο πλοiάριο αποτελούμενο από πολλές χοντρές δεσμίδες λεπτών καλαμιών («παπύρων») δεμένων μεταξύ τους με σχοινιά. *Πόσες θέσεις κωπηλατών έχει το μοντέλο της Παπυρέλας;*

Ακριβώς από την αντίθετη πλευρά, στην αίθουσα Γ, υπάρχει η Κορβέτα τύπου Flower, ένα ιστορικό Φαρόπλοιο που συμμετείχε στην απόβαση στη Νορμανδία. *Σε αυτό το σημείο τα παιδιά πρέπει να συμβουλευτούν το επεξηγηματικό κείμενο με τις ιστορικές πληροφορίες για να βρουν τον τελευταίο αριθμό του έτους που πραγματοποιήθηκε η απόβαση στη Νορμανδία.*

Βόρεια του μουσείου θα συναντήσουν ένα άλλο ιστορικό πλοίο με σημαντική ιστορία, τη Φρεγάτα ΕΛΛΑΣ. Ουσιαστικά ήταν το πρώτο πλοίο με «πέτσωμα» από πλάκες χαλκού. *Πρέπει να αναζητήσουν στην επεξηγηματική πινακίδα τη χρονολογία που έφθασε η Φρεγάτα ΕΛΛΑΣ στο Ναύπλιο. Ο δεύτερος αριθμός από το τέλος (η δεκαετία) δίνει το στοιχείο που ψάχνουν.*

Στο νοτιοανατολικό σημείο της αίθουσας όπου βρίσκονται να ψάξουν για την Ανέμη με την οποία ύφαιναν μεταξωτά δίχτυα. **Με ποιον αριθμό μοιάζει η ανέμη;**

Οι μαθητές τώρα βρίσκονται ένα βήμα πριν ανακαλύψουν που είναι το νόμισμα. Πρώτα όμως θα πρέπει να συμπληρώσουν με τους αριθμούς που βρήκαν στις αίθουσες του μουσείου τις συντεταγμένες της τοποθεσίας του νομίσματος για να αποκαλυφθεί που είναι κρυμμένο.

Το πολύ γνωστό Μουσείο Καπνού της Καβάλας συμμετέχει και αυτό ενεργά στην αξιοποίηση του χώρου του για εκπαιδευτικά προγράμματα απευθυνόμενο σε μικρούς και μεγάλους. Η δυναμική του μουσείου αποκαλύπτεται από την πρώτη κιόλας επίσκεψη, καθώς:

- φιλοξενείται στο κτίριο, όπου άλλοτε στεγάζονταν τα γραφεία του πρώην Εθνικού Οργανισμού Καπνού (Ε.Ο.Κ.), όπως επίσης και οι χώροι, όπου επεξεργάζονταν τα καπνά,
- συνδυάζει τα περισσότερα εκθέματα με φωτογραφικό υλικό και πίνακες ζωγραφικής, με αποτέλεσμα η χρήση των αντικειμένων, να αποτυπώνεται με τον πλέον γλαφυρό τρόπο,
- είναι χωρισμένο σε θεματικές ενότητες, διαγράφοντας την πορεία από το χωράφι μέχρι και το τελικό προϊόν,
- τονίζει πτυχές της καθημερινότητας των ανθρώπων, που έζησαν από την καλλιέργεια του καπνού, την επεξεργασία και την εμπορία του,
- σκιαγραφούνται οι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις, που διαμόρφωσαν την πορεία της νεότερης και σύγχρονης ιστορίας της πόλης και τέλος

Το πρόγραμμα-παιχνίδι για το οποίο θα μιλήσουμε, το «[Στο μουσείο τριγυρνώ, τη λέξη αναζητώ...](#)» σχεδιάστηκε από τον Ηρακλή Λαμπαδαρίου, έχει διάρκεια 30 λεπτά και απευθύνεται σε μαθητές ηλικίας 10-14 ετών. Όπως πάντα ισχύει το γεγονός ότι με τις κατάλληλες προσαρμογές, μπορεί να απευθυνθεί και σε επισκέπτες μικρότερων ή μεγαλύτερων ηλικιών. Τα εκθέματα που σχετίζονται με την καλλιέργεια καπνού, τη χωρική επεξεργασία, την καπναποθήκη και το καπνεμπόριο, κρύβουν μια λέξη. Για να βρεθεί η λέξη, θα πρέπει να εντοπιστούν οι 7 μάρκες, όπως αυτές που τοποθετούσαν στην είσοδο της καπναποθήκης οι εργάτες και οι εργάτριες κάθε πρωί που πήγαιναν στη δουλειά τους, για να δηλώσουν την παρουσία τους, οι οποίες είναι κρυμμένες στο μουσείο. Όταν βρεθούν και τοποθετηθούν στη σωστή σειρά, θα σχηματιστεί η λέξη που ψάχνουμε.

Μπαίνοντας στο μουσείο μας 'υποδέχεται' ένας ανάγλυφος χάρτης (μακέτα) της περιοχής της Ανατολικής Μακεδονίας και τα παιδιά πληροφορούνται τα σημαντικά στοιχεία για τον καπνό - όπως ότι προήλθε από την Αμερική και το «ιερό» φυτό των Ινδιάνων, τον καπνό και αυτός που το ανακάλυψε το 1492 ήταν ο Χριστόφορος Κολόμβος. Μέσω της περιήγησης στους χώρους του μουσείου μαθαίνουν ποια εργαλεία ήταν απαραίτητα για την καλλιέργεια και την ανάπτυξη του καπνού, ψάχνοντας παράλληλα και για την πρώτη από τις 7 μάρκες. Στα αριστερά τους μπορούν να δούνε φωτογραφίες από τα στάδια της καλλιέργειάς του, ενώ ακριβώς από κάτω, μπορούν να παρατηρήσουν στις φυσικές τους διαστάσεις τα εργαλεία που απεικονίζονται σε αυτές. *Δίνονται οδηγίες στους μαθητές να αναζητήσουν την πρώτη μάρκα κοντά στο τσιβί.*

Από το χωράφι, μεταφερόμαστε στο σπίτι του παραγωγού, όπου γινόταν το μπούρλιασμα ή βελόνιασμα. Περνούσαν προσεκτικά όλα τα φύλλα σε μια βελόνα και στη συνέχεια σε σπάγκο, για να φτιάξουν τις αρμαθιές και να τις αποξηράνουν στον ήλιο. Μεταγενέστερα, για να γίνεται πιο γρήγορα το βελόνιασμα, χρησιμοποιούσαν διατρητικές μηχανές αρμαθιάσματος. **Η δεύτερη μάρκα είναι κρυμμένη στην πράσινη διατρητική μηχανή. Περιμένει να βρεθεί από τους μικρούς εξερευνητές.**

Σειρά είχε το παστάλιασμα, μια χρονοβόρα διαδικασία, όπου τα φύλλα, αφού έβγαιναν από την κλωστή, ξεχωρίζονταν ανάλογα με το μέγεθος, το χρώμα και την ποιότητά τους και στη συνέχεια έφτιαχναν το χωρικό δέμα. Μπορεί να δει κανείς αρκετά παστάλια, καθώς αφήνει πίσω του το σπίτι του παραγωγού και ετοιμάζεται να μπει μέσα στην καπναποθήκη. Στα αριστερά του μπορεί να παρατηρήσει το σεντούκι-κάσα δεματοποίησης των χωρικών καπνών, το τελευταίο βήμα πριν την είσοδό τους στην καπναποθήκη.

Τα χωρικά δέματα μεταφέρονταν από τους στοιβαδόρους (μεταφορείς) στους πάγκους επεξεργασίας, στα τεζιάκια, για να γίνει η διαλογή τους, από τις ξεφυλλίστριες. **Ένα από αυτά που βλέπει ο μαθητής/η μαθήτρια στα δεξιά του/της φιλοξενεί την τρίτη μάρκα που ψάχνει.**

Ο μαθητής συνεχίζει τη διαδρομή του, για να συναντήσει το χειροκίνητο κόσκινο. Από τη μία πλευρά τοποθετούσαν τα φύλλα καπνού, τα οποία κοσκινίζονταν, προκειμένου να απαλλαγούν από το χώμα και τη σκόνη. **Άραγε θα μπορέσει να βρει στο τμήμα του κόσκινου με τις μικρές τρύπες την τέταρτη μάρκα;**

Ανάμεσα στις φωτογραφίες καπνεργατών, στα εμβλήματα των Συνδικαλιστικών Σωματείων των Καπνεργατών και του Δωδεκάλογου του Καπνεργάτη, θα ανατεθεί στη σχολική τάξη να αναζητήσει στις πλάστιγγες την πέμπτη μάρκα. Κατά τη διάρκεια της περιήγησης, η ομάδα των μαθητών παρατηρεί τις κάσες δεματοποίησης, όπου τα φύλλα πιέζονταν με τη βοήθεια της πρέσας, ενώ στη συνέχεια, αφού τα αμπαλάρανε με το τσούλι (κατασκευασμένο από φυτικές ίνες), τα τοποθετούσαν στη μέγγενη για να πάρουν τα μπόσικα, να σφίξουν, δηλαδή, τα σχοινιά.

Αυτά τα εμπορικά δέματα, πριν εξαχθούν προς πώληση, ζυγίζονταν και στη συνέχεια μεταφέρονταν με ιππήλατα κάρα προς το λιμάνι, για να φορτωθούν από τους σαμαρτζήδες στις μαούνες και από εκεί στα ποντοπόρα πλοία. Προκειμένου να μεταφέρουν ευκολότερα τα δέματα στα πλοία, οι πρώτες καπναποθήκες κτίστηκαν κατά μήκος της παραλιακής οδού. **Ψάξτε την έκτη μάρκα ανάμεσα στις μήτρες, στις οποίες αναγράφονταν τα στοιχεία των δεμάτων (μερίδας) και βρίσκονται στο κάρο.**

Η έβδομη και τελευταία μάρκα δεν βρίσκεται στις προθήκες, αλλά στη γραφομηχανή που υπάρχει ακριβώς κάτω από το χαβάνι. Αν τυχόν επισκεπτόταν κανείς έναν καπνέμπορο της εποχής, θα τον υποδεχόταν σε ένα παρόμοιο γραφείο, όπου θα συναντούσε όλα αυτά τα έπιπλα, τις γραφομηχανές, τα τηλέφωνα και τις σφραγίδες. Οι τοίχοι θα ήταν διακοσμημένοι με κάδρα, όπου θα αναγραφόταν με φύλλα καπνού η επωνυμία της εταιρείας.

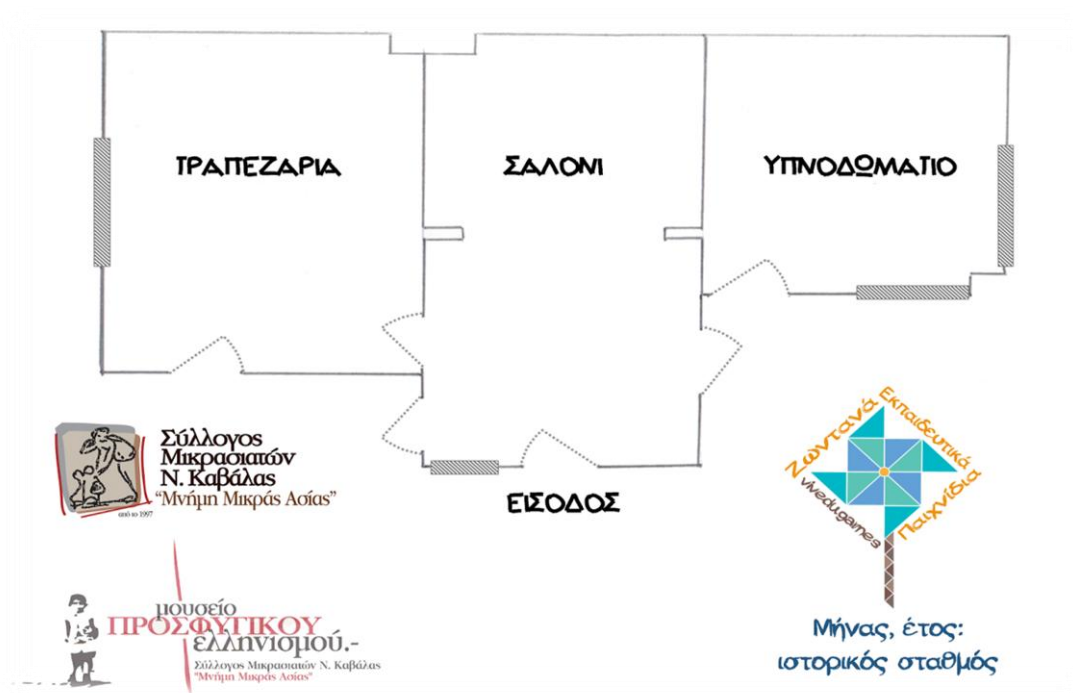

Μόλις εντοπιστούν και οι 7 μάρκες, όλοι οι μαθητές πρέπει να συνεργαστούν και να προσπαθήσουν να τις βάλουν στη σωστή σειρά για να σχηματιστεί η λέξη που ψάχνουνε.

Πρέπει να σημειωθεί σε αυτή την περίπτωση, ότι υπάρχει και ένα ακόμα μικρό μουσείο της Καβάλας στο οποίο έχει υλοποιηθεί ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα ` είναι το Μουσείο Προσφυγικού Ελληνισμού. Σ' αυτό μπορούμε να παρατηρήσουμε στιγμές του ξεριζωμού και της ζωής που συνεχίστηκε στις νέες πατρίδες με δυσκολίες, εμπόδια, ακόμη και προκαταλήψεις εις βάρος τους. Μέσα στα ζοφερά συναισθήματα που γεννιούνται από τη βαναυσότητα των σελίδων της ιστορίας, η ένταση της συνέχισης του αγώνα για την επιβίωση, της διαρκούς πάλης με τις αντιξοότητες περιγράφονται με μια αξιοζήλευτη λακωνικότητα μέσα από τα εκθέματα. Η ιστορία ξεδιπλώνεται προσεκτικά και

ζωντανεύει στιγμές της καθημερινότητας των προσφύγων, προσφέροντας ένα πλούσιο υλικό για κάθε επισκέπτη.

Η δράση «Μήνας, έτος: ιστορικός σταθμός» έχει διάρκεια 20 λεπτά και απευθύνεται σε μαθητές ηλικίας 10-12 ετών. Με τις κατάλληλες τροποποιήσεις (κυρίως με τον εμπλουτισμό της προσέγγισης της ημερομηνίας που θα βρεθεί στο τέλος) μπορεί να απευθυνθεί και σε μαθητές μικρότερων ή μεγαλύτερων ηλικιών.

Βρισκόμαστε σ' ένα Μουσείο με διάφορα εκθέματα, τα περισσότερα από τα οποία χωρίζονται ανάλογα με τη χρήση τους, σε τρεις χώρους: το σαλόνι, την τραπεζαρία και το υπνοδωμάτιο. Είναι αντικείμενα που έφεραν μαζί τους οι πρόσφυγες μετά από ένα πολύ μεγάλο ιστορικό γεγονός που συνέβη στη Μικρά Ασία. Πέντε από τα εκθέματα του Μουσείου, μας αποκαλύπτουν πέντε αριθμούς. Βάζοντάς τους στην κατάλληλη σειρά, ακολουθώντας τις οδηγίες, θα βρούμε τον μήνα και τη χρονιά που συνέβη αυτό το γεγονός.

Ο πρώτος χώρος που μας υποδέχεται είναι το σαλόνι. Στα αριστερά μας, στην πρώτη προθήκη, υπάρχουν διάφορα ρουχαλάκια για μωρά. Σε κάθε οικογένεια η γέννηση ενός μωρού δίνει πολύ μεγάλη χαρά και αισιοδοξία. Έτσι συνεχίζεται η ζωή και η δημιουργία.

Από την καθημερινή ζωή των προσφύγων στις νέες τους πατρίδες, μπορούμε να δούμε δεξιά, διάφορα αντικείμενα, εργαλεία και σκεύη μαγειρικής. Αυτά μας οδηγούν στην προθήκη με προσεγμένα κεντήματα και είδη που χρησιμοποιούσαν στους γάμους. Κοντά στην προθήκη ψάχνουμε για το προικοσύμφωνο του 1901. *Ποιον μήνα υπογράφηκε; Ποιος είναι ο αριθμός στον οποίο αντιστοιχεί ο μήνας αυτός;*

Συνεχίζοντας την περιήγησή μας στους χώρους του μουσείου, συναντάμε διάφορα εκθέματα που σίγουρα γνωρίζουμε και έχουμε δει στις σημερινές εκκλησίες ή ακόμη και στο σπίτι μας. Σημαντική στην καθημερινότητα των προσφύγων ήταν η θρησκεία και η πίστη, σύμμαχοι στα δύσκολα προβλήματα που αντιμετώπιζαν. Ακριβώς στη μέση του σαλονιού, φιλοξενούνται διάφορα κοσμήματα, είδη καπνιστού και κλειδιά των σπιτιών που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν οι πρόσφυγες, πιστεύοντας ότι κάποια μέρα θα επιστρέψουν σ' αυτά. Ψάχνουμε να βρούμε την κοτσίδα που κόπηκε στο λοιμοκαθαρτήριο. *Σε ποια ανήκει; Σε ποιον αριθμό αντιστοιχεί το αρχικό γράμμα του ονόματός της;*

Το επόμενο στοιχείο μας περιμένει στο υπνοδωμάτιο.

Προσπαθούμε να βρούμε τη ραπτομηχανή που η απόκτησή της ήταν όνειρό ζωής για κάθε προσφυγοπούλα. Ακριβώς απέναντι από αυτή υπάρχει ένα νυχτικό που το βλέμμα σου αμέσως θα το ξεχωρίσει από τα υπόλοιπα λόγω του ανοικτού πράσινου χρώματός του. Είναι πολύ σημαντικό γιατί η κάτοχός του το φορούσε πάνω στο καράβι όταν έφυγε από τη Νικομήδεια για να έρθει στην Ελλάδα. *Με πόσα πράσινα φύλλα είναι διακοσμημένο;*

Τα δύο επόμενα στοιχεία με βάση τις οδηγίες που μας δίνονται, τα αναζητούμε στην τραπεζαρία. Η πρώτη προθήκη που συναντάμε φιλοξενεί κεντήματα και παραδοσιακές φορεσιές από τη Θράκη, την Καππαδοκία, τον Πόντο και τη Νικομήδεια, περιοχές με έντονη Ελληνική παρουσία. Στη γωνιά εντοπίζουμε κάποια έγγραφα που αναγράφουν «Άδεια Εγκαταστάσεως Πρόσφυγος». *Ποιος είναι ο δεύτερος αριθμός της χρονολογίας που υπογράφηκε στην Καβάλα;* Στο έγγραφο αναφέρεται ως «Καβάλλα» καθώς η γραφή «Καβάλα» που παραμένει ως σήμερα, υιοθετήθηκε το 1947.

Η κόρη των ιδιοκτητών του σπιτιού, του ζεύγους Χαραλάμπους και Ελένης Χίζαρη που απεικονίζονται σε μια ασπρόμαυρη φωτογραφία στην τραπεζαρία, μετά από κοινή απόφαση της με τον σύζυγο της παραχωρεί τη χρήση του στον Σύλλογο Μικρασιατών Ν. Καβάλας «Μνήμη Μικράς Ασίας», για την στέγαση του Μουσείου. Κάτω ακριβώς από τη φωτογραφία μας περιμένει το πέμπτο και τελευταίο στοιχείο: ένα ραδιόφωνο από το οποίο μάθαιναν τα νέα κατά τη Β' περίοδο της

Βουλγαρικής κατοχής. Μάλιστα, για να μην το ανακαλύψουν οι κατακτητές και το καταστρέψουν, οι ιδιοκτήτες του το έκρυβαν στον τοίχο του σπιτιού τους. *Σε ποιον αριθμό δείχνει η κάτω βελόνα;*

Αφού λοιπόν βρούμε όλα τα κρυμμένα στοιχεία μέσα στο μουσείο, προσπαθούμε να βρούμε τον μήνα και τη χρονιά που σημειώθηκε το πολύ σημαντικό και μεγάλο ιστορικό γεγονός στη Μικρά Ασία.

Επίλογος

Κύριος στόχος της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας είναι να γίνει μια αναλυτική αναφορά σε εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία έχουν πραγματοποιηθεί στην Καβάλα σε διάφορους πολιτιστικούς χώρους της, όπως μουσεία, μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους. Αρχικά λοιπόν η εργασία «εισχωρεί» στους ορισμούς της μουσειοπαιδαγωγικής και της μουσειακής αγωγής · γίνεται δηλαδή μια παρουσίαση των δύο αυτών τομέων όσον αφορά τη σημασία τους, τη λειτουργία τους, του στόχους που θέτουν, που απευθύνονται και πότε πρωτοεμφανίζονται στην Ελλάδα.

Η υλοποίηση και η πραγματοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων αποτελεί παράγοντα καίριας σημασίας για την επιτυχία ενός μουσείου καθώς μέσω αυτών ενισχύεται το 'κύρος', η αξία ενός μουσείου αλλά κυρίως, επειδή με την εφαρμογή των προγραμμάτων Μουσειακής Αγωγής, το μουσείο καταφέρνει και προσελκύει περισσότερο κόσμο επεκτείνοντας κατά αυτόν τον τρόπο το κοινό του. Τα προγράμματα αυτά απευθύνονται σε άτομα ανεξάρτητα ηλικίας αλλά κατά κύριο λόγο στρέφονται προς τα παιδιά · όπως για παράδειγμα τους μαθητές και τα σχολεία.

Ένα Μουσείο αποτελεί σημαντικό παράγοντα της αισθητικής αγωγής του παιδιού, γιατί έχει το προνόμιο να του προσφέρει ένα σύνολο λειτουργιών όπως καλλιέργεια της φαντασίας, παρατήρηση, έρευνα, ταξινόμηση, κριτική σκέψη, καθώς επίσης συναισθηματική και

καλλιτεχνική έκφραση. Μέσα από τη σύγχρονη εκπαιδευτική διάσταση του Μουσείου το παιδί δεν είναι πλέον παθητικός ακροατής αλλά ενεργητικός πομπός και δέκτης συμμετέχοντας σε μια δημιουργική διαδικασία που αποβλέπει στη γνώση του πολιτισμικού παρελθόντος, την κατανόηση του σήμερα και την ευαισθητοποίηση για ένα καλύτερο και πιο δημιουργικό μέλλον.

Τέλος, για την υλοποίηση και την πραγματοποίηση της παραπάνω εργασίας χρειάστηκαν πολλές ώρες εργασίας, μελέτης και έρευνας. Χρειάστηκε να βρεθούν γενικές πληροφορίες για την μουσειοπαιδαγωγική αλλά για τα πιο ειδικά θέματα της, κρίθηκε αναγκαίο να απευθυνθώ σε δημόσιες και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες για να βρω το υλικό που χρειαζόμουν. Για το σύνολο των πληροφοριών των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που παρουσιάζονται αναλυτικά στην εργασία, θεώρησα απαραίτητο να στραφώ σε όλα τα μουσεία που αναφέρω παραπάνω· επισκέφθηκα προσωπικά τους χώρους τους, παρακολούθησα από κοντά μερικά εκπαιδευτικά προγράμματα, δανείστηκα υλικό από τα αρχεία τους και όλα αυτά ήταν που με βοήθησαν στο να ολοκληρώσω επιτυχώς την εργασία μου.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αλεξάκη Ε. και Κόκκινος Γ. , “ Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή”, Μεταίχμιο, 2002
- Παπακωνσταντίνου Θ. και Δεδούλη Μ. , “ Εγκαινιάζοντας ένα μουσείο για την παιδεία”
- Κουβέλη Α. , “ Η σχέση των μαθητών με το μουσείο” , Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, 2000
- Αντζουλάτου-Ρετσίλα Ε. , “ Λαογραφικά μουσεία και παιδεία” , Ιδιωτική, 1991
- Ζαφειράκου Α. , “ Μουσεία και σχολεία- διάλογος και συνεργασίες, αναπαραστάσεις και πρακτικές” , Τυπωθήτω, 2000

- Δάλκος Γ. , “ Σχολείο και μουσείο” , Καστανιώτη, 2000
- Τζιαφέρη Σ. , “ Το σύγχρονο μουσείο στην ελληνική εκπαίδευση” , Χατζηδημού και Ταρατόρη, 2005
- Βελιώτη Γεωργοπούλου Μ. και Τουνταςάκη Ε. , “ Μουσεία και άτομα με ειδικές ανάγκες” , Gutenberg, 1997 (1^η έκδοση)
- Ζωγράφου-Τσαντάκη Μ. , “ Μουσειακή εκπαίδευση ` τα παιδιά γνωρίζουν την πολιτισμική τους κληρονομιά” , Υδρόγειος, 2000
- Κόκκοτα Π. και Πλακίτση Κ. , “ Μουσειοπαιδαγωγική και εκπαίδευση στις φυσικές επιστήμες ` θεωρία και πράξη” , Πατάκη, 2005
- Keding Olofsson U. , “ Μουσεία και παιδιά” , 1979

Internet / websites

- www.noesis.edu.gr/τι-είναι-ένα-μουσείο/
- <http://www.metaixmio.gr/1/index.scr>
- adoxana@arch.uoa.gr
- http://www.benaki.gr/news/gr/index_journal_160502.htm
- <http://www.culture.gr/2/21/214/21405m/g21405mc.html>
- <http://www.ime.gr/publications/print/imeros/index.html>
- <https://www.us.oup.com/us/catalog/general/>

